

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA

SPOLOČNE BEZ HRANÍC

Metodický list – Jak funguje solení cest?

Autor: Martin Krupa (2020)

Téma: Změna teploty tání v závislosti na složení vody

Forma výuky: Skupinová

Časová náročnost: 45–60 minut

Cílová skupina žáků: 8. ročník ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií

Materiál pro jednu skupinu žáků: 3x 100 ml zamražené vody v led (případně jiný 3x stejný objem – 2x stejného tvaru například v kelímku od jogurtu a 1x tento objem zamražený jako ledová tříšť), sůl (z lednice, vychlazená na 5°C), Datalogger nejlépe s připojením k PC, 3x nerezové teplotní čidlo, váhy.

Realizace BOV v praxi:

- Učitel rozdává všem skupinám žáků zadání úrovně 3 – motivační text a osnovu pracovního listu (výzkumný problém, potřebné pomůcky, postup a výsledky pozorování), připravené pomůcky a chemikálie.
- Žák začíná řešit úlohu v úrovni 3.
- V pracovním listu má žák k dispozici výzkumný problém stanovený učitelem a blokové schéma s návrhem řešení problémové situace.
- Do pracovního listu žák doplňuje potřebné pomůcky, postup a výsledky pozorování.

Doporučení:

U této úlohy se projevila asi nejvíce ze všech úloh ostýchavost a strach ze zničení cizích laboratorních pomůcek. Žáky bylo k práci nutno velmi motivovat a představit jim laboratorní techniku, neboť vůbec netušili, co dělat. Vzhledem k okolním podmínkám také dlouho trvalo, než se začaly projevovat změny v tání ledu a bylo možné naměřit relevantní výsledky pro určení výsledných závěrů. Zde je opravdu nutná vyšší časová dotace.

Jak funguje solení cest?

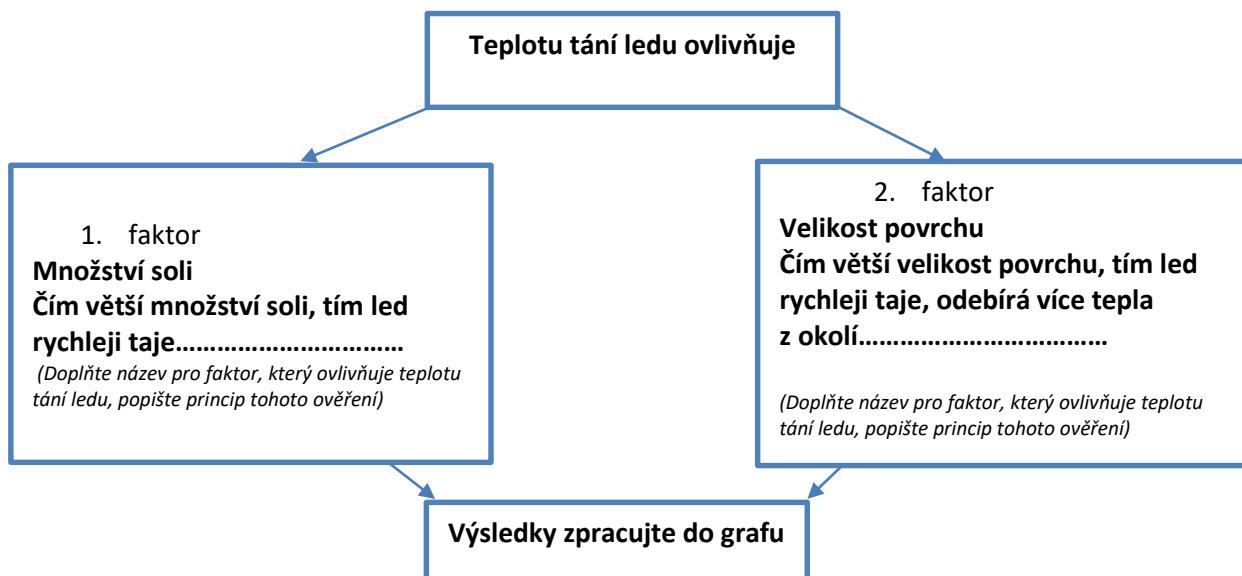

Honzík byl zimě nemocný a nemohl jít ven. Jen pozoroval, jak se děti klouzají na chodníku před jeho domem. V tom ale přišel domovník a chodník posypal solí. Dětem to klouzat přestalo. Stejně tak si poté Honza všiml, že projíždějící vozidlo silničářů také sype na silnici sůl. Začalo mu vrtat hlavou, co se vlastně s ledem po styku se solí děje. Proč to přestává klouzat? Jsou snad drobné částičky soli zabodávány do ledu a díky tomu, že jsou po povrchu drsné, zvyšují tření a zabraňují tak klouzání? Nebo sůl snad zahřívá led, aby se měnil ve vodu? A proč i tatínek říkal, že sůl v zimě nefunguje vždycky? Minule, když se bavil s domovníkem, říkal mu: „Dneska je to zbytečné solit. Ani kamión soli na tohle v tomhle počasí nestačí. A navíc je to moc velká vrstva!“

Autor motivačního textu: Krupa (2020)

Výzkumný problém a jeho řešení

Ověřit, jak ovlivňuje množství soli a velikost či tvar povrchu ledu jeho fyzikální vlastnosti, a jestli to má vliv na jeho teplotu.

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍC

Potřebné pomůcky a chemikálie

(Zde napiš, které pomůcky a chemikálie budeš k řešení problému požadovat).

3 kádinky (ideální jsou kelímky od jogurtu 150 g), 3x 100 ml zamražené vody v led (případně jiný 3x stejný objem – 2x stejného tvaru například v kelímku od jogurtu a 1x tento objem rozdrcen na ledovou tříšť), sůl (z lednice, vychlazená na 5°C), Datalogger, 3x nerezové teplotní čidlo, váhy.

Postup

1. Nutné připravit předem

Je potřeba předpřipravit velké množství ledu i pro případ, že by pokus nevyšel hned na poprvé. Pro větší úspěch do ledu, který vznikl v kelímku od jogurtu jako celistvý kus ledu, vyvrtáme vrtákem díru (doporučuji vrták číslo 5 a větší) a dáme znovu zamrazit na aspoň -21 °C. Totéž uděláme s naprosto shodným druhým vzorkem ledu. Stejně tak předpřipravíme ledovou tříšť ze stejného množství vody, jaká je v kelímcích od jogurtu. Doporučuji 100 ml (je to dostatečné množství na pokus a mrazení netrvá tak dlouho – už tak je zapotřebí přes 4 hodiny v -21 °C).

2. Všechny tři vzorky ledu i s kelímky připravíme ke stojanu s teploměry.
3. Vložíme nerezové teplotní čidlo do předvrtaných otvorů ve vzorcích, které vznikly ve formě z kelímku od jogurtu, a také do kelímku s ledovou tříští.
4. Zapneme datalogger a začneme ukládat data i s grafem o kontinuálním měření teploty. V zájmu lepších výsledků doporučuji s měřením u vzorků začít, jakmile teplota stoupne z -21 °C na -15 °C. Výsledky jsou více zřetelné a rozdíly jsou patrné skoro ihned po přidání soli. Datalogger nastavíme tak, aby měření probíhalo 1200 sekund (20 minut) s tím, že stačí perioda měření jednoho odečtení za 60 sekund (jedno zanesení hodnot do grafů za minutu).
5. Do vzorku kostek ledu a do jednoho ze vzorků z kelímků vsypeme stejné množství soli (nejlepší výsledky získáme s 50 g), které jsme odměřili na laboratorních váhách (pro efektivitu doporučuji tuto sůl vsypat především do předvrtané díry v ledu, v nichž je také vložen datalogger).
6. Zaznamenané výsledky pokusů, vyplníme tabulku a sestrojíme graf.

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍC

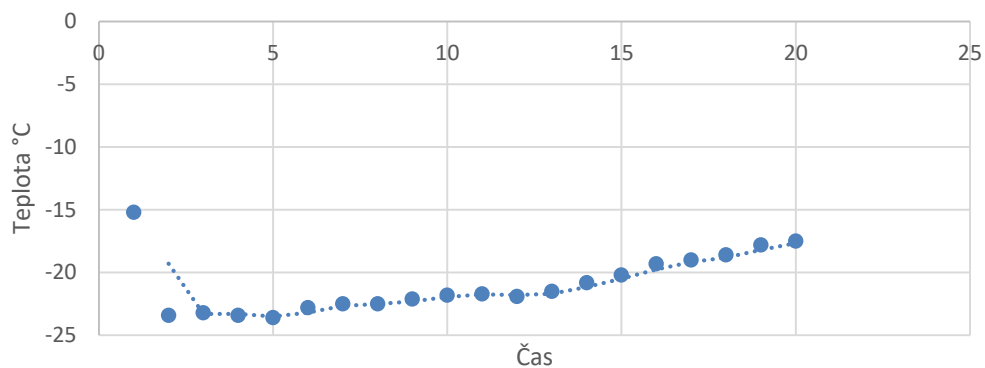
Výsledky pozorování

Kostky ledu se solí 50 g																				
minuta	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
°C	-15,2	-23,4	-23,2	-23,4	-23,6	-22,8	-22,5	-22,5	-22,1	-21,8	-21,7	-21,9	-21,5	-20,8	-20,2	-19,3	-19	-18,6	-17,8	-17,5
Odhad proc. ledu	100	100	100	95	95	95	90	85	80	80	70	60	50	40	35	35	35	30	30	20
Odhad proc. "břečky"	0	0	0	5	5	5	5	10	15	10	20	30	40	40	40	40	40	40	30	30
Odhad proc. vody	0	0	0	0	0	0	5	5	5	10	10	10	10	20	25	25	25	30	40	50

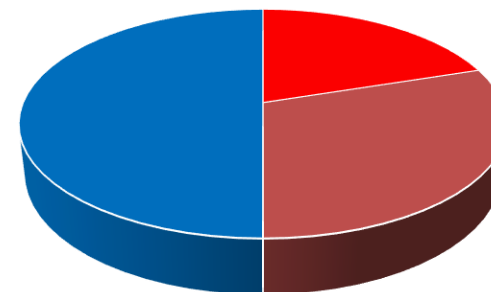
Kostka ledu (jedna velká) se solí 50 g																				
minuta	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
°C	-15,3	-18,7	-20	-19,7	-20,1	-23,6	-23,3	-23,4	-23,5	-23,5	-23,2	-22,6	-22,4	-22	-21,7	-21,1	-20,5	-20,4	-20,4	-20,3
Odhad proc. ledu	100	100	95	95	95	95	90	85	80	80	80	80	80	70	70	70	60	60	50	50
Odhad proc. "břečky"	0	0	5	0	0	0	0	0	0	0	5	5	5	5	5	5	5	10	10	10
Odhad proc. vody	0	0	0	5	5	5	10	15	20	20	15	15	15	25	25	25	35	30	40	40

Kostka ledu (jedna velká) bez přidané soli																				
minuta	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
°C	-15	-14,9	-14,9	-14,8	-14,2	-13,9	-13,7	-13,6	-13,2	-12,9	-12,9	-12,6	-12,5	-12,1	-11,7	-11,4	-11,2	-10,6	-10,2	-10
Odhad proc. ledu	100	100	95	95	95	95	95	95	95	90	90	90	90	80	80	80	75	75	70	70
Odhad proc. "břečky"	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Odhad proc. vody	0	0	5	5	5	5	5	5	5	10	10	10	10	20	20	20	25	25	30	30

Závislost teploty na času ve vzorku drceného ledu s
přidanou solí 50g

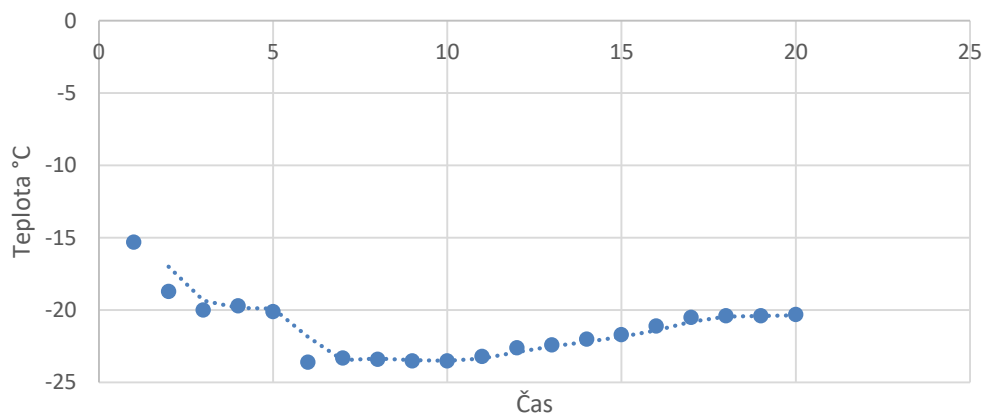

Výsledek procesu tání vzorku drceného
(kostek) ledu s přidanou solí 50g

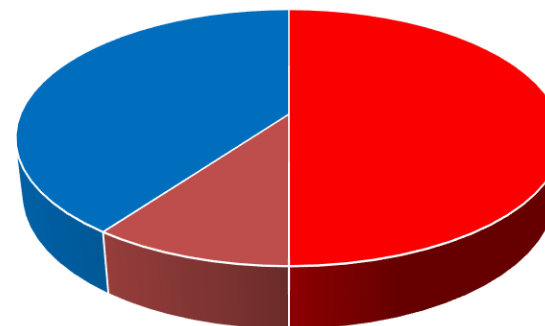

■ Led ■ Rozbředlý led ■ Voda

Závislost teploty na času ve vzorku celé kostky ledu s
přidanou solí 50g

Výsledek procesu tání vzorku ledu s
přidanou solí 50g

■ Led ■ Rozbředlý led ■ Voda

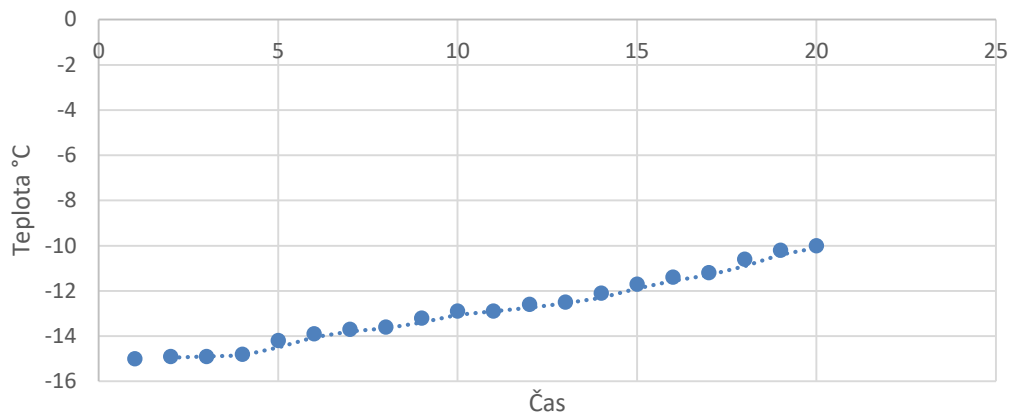
INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

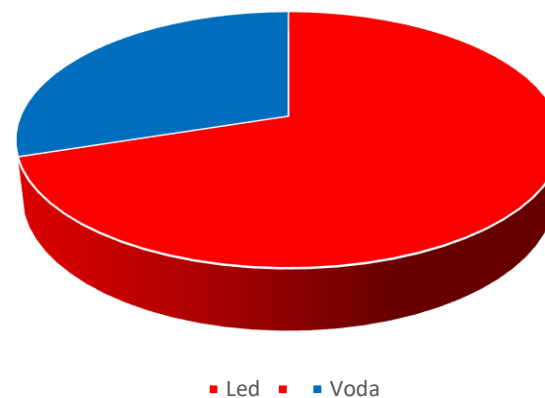
EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA

SPOLOČNE BEZ HRANÍC

Závislosť teploty na čase vo vzorku celej kostky ledu bez
přidané soli

Výsledek procesu tání vzorku ledu
bez přidané soli

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA

SPOLOČNE BEZ HRANÍC

Doplňková úloha

Záleží teplota tání ještě na jiných faktorech?

Dá se solit při libovolné teplotě (bude proces funkční)?

Jak vznikne „směs“ vody a soli, když je led v pevném skupenství?

Proč teplota po přidání soli prudce klesla?

Z grafu zkuste vyvodit, za jak dlouho by led zcela roztál na vodu.

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍC

Vysvětlení pokusu

Při přidání soli teplota ledu ještě více poklesla, i když má sůl vyšší teplotu než led.

K roztavení kusu ledu na vodu je třeba ledu dodat značné množství tepla. Roztok soli ve vodě při ochlazování tuhne při nižší teplotě, než čistá voda. Směs ledu a soli energii potřebnou k přechodu z pevné látky na kapalinu získá tím, že se ochladí. Za teploty dejme tomu -4°C je už čistá voda ve formě ledu, ale slaná voda zůstává kapalná. Když tedy led "ztekutíte" solí, musí teplota směsi hodně poklesnout, aby se celková energie směsi nezměnila.

~~Důvodem je to, že mísení soli a vody znamená také zvýšení hustoty a tím je spotřebovávána vnitřní energie. Laicky řečeno, částice soli omezí pohyb částic vody ještě více, a jelikož víme, že pohyb částic uvnitř látky je teplo, musí se teplota látky snížit v závislosti na snížení vnitřní energie látky — snížení tepla.~~ Led se přesto začal měnit na vodu, i když jeho teplota byla hluboce pod 0°C a to z toho důvodu, že nyní máme vlastně již jinou látku. Již nemáme čistou vodu, jejíž bod tuhnutí a tání je 0°C , ale máme látku, která je vlastně „směsí“ vody a soli. A tato látka má bod tuhnutí mnohem níže v závislosti na množství soli ve vodě rozpuštěné. Proto také oceány ani v zimě nezamrzají, tedy až na polární oblasti, kde teplota dosahuje často -50°C a někdy i ještě mnohem méně.

Sůl se do ledu nedostává snadno. Kdybychom měli v laboratoři podmínky takové, že by vlhkost vzduchu dosahovala 0 %, pak by ani voda na ledu nekondenzovala a sůl by pronikala do molekulární stavby ledu jen velmi ztěžka. Díky vlhkosti vzduchu a kondenzaci vody na ledu však sůl nasákne do této vody na „povrchu“ a dále díky neustálému pohybu částic ledu (pohyb částic je zcela zastaven až na absolutní nule, které zatím nelze nikde dosáhnout) se s nimi promíchává a dostává se hlouběji. (Viz také sešit z nižších ročníků – difuze a teplo.)

I „směs“ vody a soli má však svou teplotu (bod) tuhnutí, a tak i sůl je účinná jen do určitých atmosférických podmínek.

Teplota tání ledu a jeho rychlost tání je samozřejmě také závislá i na mnoha dalších faktorech, mezi něž řadíme například i vlhkost vzduchu, atmosférický tlak, teplotu okolí, tepelnou vodivost materiálu v okolí ledu atd.